

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Το κωμικό και η Ποιητική της Ανατροπής

Ενότητα 9

Παρωδία II: τυπολογία λειτουργιών στα λογοτεχνικά κείμενα

Κατερίνα Κωστίου
Τμήμα Φιλολογίας

ενότητα 9

Παρωδία II: τυπολογία λειτουργιών στα λογοτεχνικά κείμενα

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 9

Σκοπός της ενότητας 9 είναι η εξοικείωση των φοιτητών με τις διαφορετικές λειτουργίες της παρωδίας μέσα από γνωστά κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 9

- Λειτουργίες της παρωδίας
- Η παρωδία από τον 20ό αιώνα και εξής
- Βιβλιογραφία

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 9

Η ενότητα 9 λειτουργεί συμπληρωματικά προς την προηγούμενη ενότητα 8, η οποία έχει εξοικειώσει τους φοιτητές με τη θεωρητική υποδομή του όρου παρωδία. Συγκεκριμένα στην ενότητα 9 προτείνεται μια τυπολογία των λειτουργιών της παρωδίας με παράλληλη ανάγνωση έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας, που παρωδούν παλαιότερα κείμενα.

Λειτουργίες της παρωδίας

α) Άσκηση κριτικής στο παρωδούμενο κείμενο

Ναπολέων Λαπαθιώτης
1888-1944

<http://www.epoxi.gr/memories29.htm>

Νίκος Καββαδίας
1910-1975

<http://kavvadias.ekebi.gr/chronologio.asp?recyear=all>

«Ταξίδι»

Μπάρκαρα μούτσος, μίαν αυγή, σε κάποιο κότερο μαβί,
που σάλπαρε, στραβά-κουτσά, για το Σταυρό του Νότου.
Πλήρωμα οκνό, ετερόκλητο: Σπανιόλοι, αλλόκοτα βουβοί,
--καθένας με το βίτσιο του, και το παράπονό του...

Σ' όποιο λιμάνι αράζαμε, μας έδιωχναν οι ιθαγενείς,
κί' όλο σκοπέλοι κάρφωναν το δρόμο μας, κί' υφάλοι!
Μα τι να κάνουμε! Μπορείς όμοιος μ' εκείνους να γενείς,
και ναν τους ρίχνεις, σαν μαϊμού, καρύδες στο κεφάλι;!...

Μας κοίταζαν τα μαραμπού, και μας χαζεύαν τ' αλμπατρός.
Τρεις σύντροφοι σφαχτήκανε για μια ξανθιά κοπέλα,
κί' άλλοι πέντ-έξη πέθαναν: έλειπε, βλέπεις, ο γιατρός!
Τους ρίξαμε στη θάλασσα, κουνώντας τα καπέλα...

Κί' έτσι, άξαφνα, κάποια βραδιά, βρεθήκαμε μέσ' τους Ζουλού!
Γιατί και πώς, μην τα ρωτάς: φουσόσε τραμουντάνα,
--κι ο καπετάνιος έτυχε να' χει, κί' αυτός, το νου του αλλού
στ' αργά πουλιά, που πέρναγαν σαν άσπρα αεροπλάνα...

Φάγαμε φρέσκον ανανά, κί' άγνωστα φρούτα τροπικά,
που μήτε που τα βάνει καν ο νους σας, Ευρωπαίοι!
Μα μ' όλ' αυτά μας τα πολλά, καλά επεισόδια και κακά,
το μάτι, για το πόρτο μας, δεν έπαψε να κλαίει...

Γι' αυτό, κί' εμείς, όλοι μαζί, --του νόστου φάρα υστερική,
μπήξαμε αλλόκοτες φωνές βλέποντας την Ασία...
Έτυχε, βλέπεις, τη βραδιάν εκείνη την ιστορική,
να 'ναι οπωσδηποτε υψωμένη κί' η θερμοκρασία...

(Πνευματική Ζωή, 39 (10.1.1939)7

Μαραμπού (1933)

«Ταξίδι» (1939)

Ομοιότητες

Θέμα

Ταυτότητα ποιητικού εγώ

Μοτίβα (εξωτισμός, μακρινά λιμάνια, διάφορες φυλές, μαϊμού, τροπικά φρούτα, έντονα πάθη, θάνατος εν πλω).

Κοινός μετρικός βηματισμός

Ρητή αναφορά στο **μαραμπού**, το εξωτικό πουλί που έδωσε το όνομα στην πρώτη συλλογή του Καββαδία.

Διαφορές

Ατμοσφαιρικότητα → άρση μέσω καρικατούρας

& υπόρρητη συγκίνηση

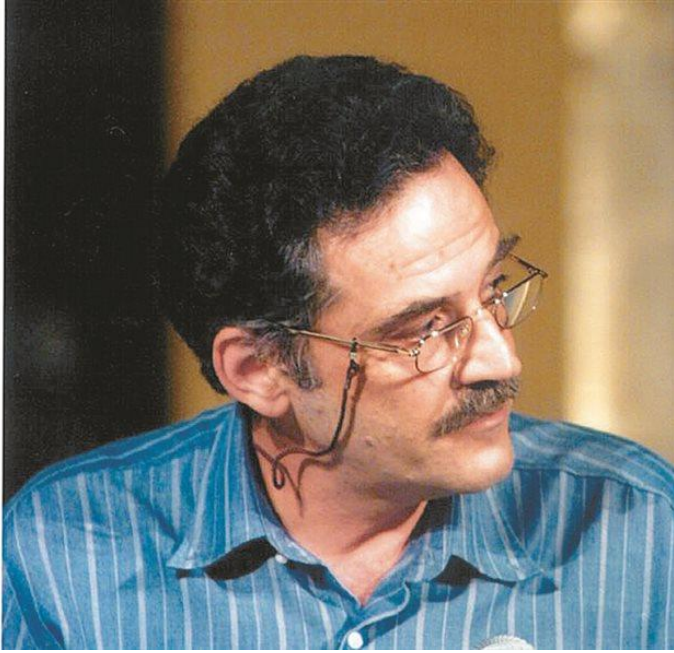
Εξωτισμός, περιπέτειες → υπερβολή

Θλίψη και σοβαρότητα → κωμικός τόνος και ανάλαφρα θέματα

Έως ιαμβικός 15 σύλλαβος → Ιαμβικός 15σύλλαβος εναλλάξ με 16σύλλαβο

Ομοιοκαταληξία: βδ → πλεκτή

β. Άσκηση ύφους ή «παιγνιώδης» ενασχόληση

Μίμης Σουλιώτης (1949-2012)

<http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=485846>

Κ. Π. Καβάφης (1863-1933)

<http://liblivadia.wdfiles.com/local-files/news:102/Cavafy.jpg>

Θάλασσα του πρωιού

Εδώ ας σταθώ. Κι ας δω κ' εγώ τη φύσι λίγο.
Θάλασσας του πρωϊού κι ανέφελου ουρανού
λαμπρά μαβιά και κίτρινη όχθη· όλα
ωραία και μεγάλα φωτισμένα.

Εδώ ας σταθώ. Κι ας γελασθώ πως βλέπω αυτά
(τα είδ' αλήθεια μια στιγμή σαν
πρωτοστάθηκα).
και όχι κ' εδώ τες φαντασίες μου,
τες αναμνήσεις μου, τα ινδάλματα της ηδονής.

Κ. Π. Καβάφης

<http://www.kavafis.gr/poems/content.asp?id=14&cat=1>

Αναμονή του αστικού

Εδώ στη στάση ας στηθώ. Εδώ σταθμεύει.
Της στάσης «Στατηγείο! Του ΟΑΣΘ
καλύπτρα ελενίτ, στα πλάγια διαφημίσεις· όλες
σμπαραλία από νύχτα ή απ' τον αγέρα.

Εδώ ας παραμονέψω.

Και ας συσπειρωθώ μόλις τ' ακούσω νάρχεται (άκουσα
κάτι, αλήθεια, πίσω από κείνη τη στροφή).
κι όχι να τρέχω πάλι πίσω του
και να γελούν, οι βλάκες μέσα από τα τζάμια.

Κ. Φ. Φαβάκης [=Μίμης Σουλιώτης]

γ) Ιδιοποίηση εγκυρότητας κειμένου με ποικίλους στόχους

ι) Παρωδία του προτύπου με στόχο την αποτελεσματικότητα της σάτιρας

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616)
Ρωμαίος και Ιουλιέτα (1595)

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:DickseeRomeoandJuliet.jpg>

Μποστ (1918-1995)
Ρωμαίος και Ιουλιέτα (1971)

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=187302>

Ρωμαίος και Ιουλιέτα του Μποστ: Παρωδία της σαιξπηρικής τραγωδίας με στόχο την κοινωνική σάτιρα της μεταπολιτευτικής Ελλάδας.

α) Ελαφρότητα και ξενομανία των Ελλήνων:

«διά πράξεις πιο χειρότερας και από την Νταϊάνα, την σύζυγον του Κάρολου διαδόχου της Αγγλίας, που επιδίδεται κρυφά εις τας ανωμαλίας»·

«κι αφού βγάξει τα μάτια της, στ' ανάκτορα γυρνάει, την ώραν που στο Μπάκιγχαμ σερβίρεται το τσάι»·

β) Εκμοντερνισμός της ελληνικής μεσαίας τάξης της μεταπολεμικής γενιάς:

«Τα μπαρ και ντίσκο αφθονούν και βλέπω και Σαλούν, και που με τρόπους Δυτικούς τους νέους προσκαλούν»·

«Με λεν καλή, γλυκειά, και ως δουλεύων στο Σαλούν με λεν Σαλουνικιά».

γ) Η ελληνική στάση απέναντι στο «καυτό» ζήτημα των συνόρων και της εθνικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια, μα και στο Κυπριακό:

«Τα Τουρκικά στρατεύματα θα μπούνε εις την Θράκη, τ' Αλβανικά θ' αναπτοχθούν νοτίως προς Καλπάκι»

«Όταν ο Έλλην μαχητής παίρνει πρωί τη δόση, τους αδελφούς της Κύπρου μας πώς θα ελευθερώση;».

Σαιξπηρ

Ερωτική τραγωδία

Πραγματικοί
αρχέτυπα

Ρομαντισμός

Μποστ

Παρωδία ερωτικής ιστορίας με κωμικό αποτέλεσμα

ήρωες-

Κρατά εν μέρει τους δρώντες και τα δρώμενα: 8 από τους χαρακτήρες:
τους μεταμορφώνει σε καρικατούρες.
Κρατά την πλοκή μόνο στην Α' πράξη

Ρεαλισμός

Υπερρεαλισμός

Το σαιξπηρικό έργο «δανείζει» στον Μποστ ένα «καλούπι», δοκιμασμένο από το χρόνο, για να διοχετεύσει τα δικά του υλικά, εξασφαλίζοντας την ανταπόκριση του κοινού. Ταυτόχρονα, μέσω της εκ διαμέτρου αντίθετης ταυτότητας κειμένου του, επιτείνεται ο σατιρικός στόχος της παρωδίας.

ii) Η δραστηριότητα του κειμένου μέσω της «βεβήλωσης» του προτύπου ή η ενδυνάμωση συμβατού προς το πρότυπο μηνύματος

Συνήθως τέτοια κείμενα αποτελούν παρωδίες ιερών κειμένων και μιμούνται τη στιχουργία και τη δομή του λόγου. Χαρακτηριστική η περίπτωση του παρακάτω κειμένου:

«Ακολουθία του Εσπερινού της Κυριακής»

Ανοιξω το στόμα μου και πληρωθήσεται πνεύματος,
και λόγον ερεύξομαι τη βασιλίδι μητρι
και οφθήσομαι, φαιδρώς πανηγυρίζων,
και άσω γηθόμενος, ταύτης την είσοδον.

Η *Ακολουθία* παρωδείται με τρόπο «βέβηλο» στο παρακάτω κείμενο του 14ου – 15ου αιώνα:

Σπανός (14ος-15ος αι.)

Ανοιξω το στόμα μου και βάλω τρία δαμάσκατα,
Και πρόνον και βάτσινον και αγελάδας πορδήν·
και οφθήσομαι μαδείν την σην μουστάκαν, την αγριωμένην τε
και κοπρομούσουδον...

(στ. 185-188)

Το ίδιο «ιερό» κείμενο παρωδείται από τον Καισάριο Δαπόντε τον 18ο αιώνα με στόχο την ενδυνάμωση του ευχαριστήριου μηνύματος του νέου κειμένου:

*Κανών Περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων
των εις πολλές νήσους και Έθνη και Ζώα εγνωσμένων*

Ανοιξω το στόμα μου
και διηγήσομαι πάμπολλα
εξαιρετα πράγματα.
Δεύτε [και] ακούσατε,
δεύτε, άρχοντες
δεύτε, πραγματευτάδες,
δεύτε και οι πλούσιοι,
δεύτε και πένητες.

Κωνσταντίνος Δαπόντες

Καισάριος Δαπόντες
(1713-1784)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Konstantinos_Kaisarios_Dapontes.jpg

δ) Ανάπλαση και αναδημιουργία

«Ο κύριος του Τζακ» (1948)

Το μικρό πλοίο ετινάχτη. Ύστερα με μια τεράστια—αφρών—βεντάλια στην πλώρη του, ρίχτηκε προς τ' ανοιχτά, μένα κάνοντας να χοροπηδάει μου ο κόρφος. Και νά—στοιχειό μπρος—το «Τζούλια». Περήφανο, σιωπηλό και περίκομπο άγγιζε με τ' άλμπουρά του -λες—τ' άστρα. Πίσω του, ένα βαθύ λειψοφέγγαρο κατέβαινε—μισή φωτιά— προς τη δύση....

[...]

Πάνω φθάσαντας, κάλεσα τον καπετάνιο στη σάλα: «Ανέβασε—του λέω—τον ατμό και βάλε ρότα—γραμμή για Χαλκιδα. Αντιρρήσεις δε δέχομαι!».

Ο κάπτα-Γκίκας με κοίταξε: «μα τι θα πάτε πάλι να κάμετ' εκεί;» Τούγνεψα—γω—με το χέρι. Τότε κάνοντας χρυσό χωνάκι τα χείλη μου, του σφυρίζω στ' αφτάκι: «Τι; Έναν περίπατο κλαίοντας!»...

Γιάννης Σκαρίμπας
(1893-1984)

«Ανύπαρχτο λιμάνι» (1998)

Ο καιρός γυρίζει πια στο μαΐστρο, η πλώρη στρέφεται προς τα 'κει, μπροστά της ο νυχτωμένος Ευβοϊκός ετοιμάζεται να ταξιδέψει.

«Πιάνει μαΐστρος, ο καιρός που αγαπάτε!» λέει ο καπετάνιος.

«Και λοιπόν τι; Ποιαν σε ποιον θα φέρει;»

«'Οποιαν σε όποιον προστάξουν τα χέρια που κυβερνάνε τους καιρούς, μπορείτε, δεσποινίς Μαίρη, να τα εμπιστευέστε. Το πρωί θα 'ναι καλά φρεσκαρισμένος, με την άδειά σας κάνουμε πανιά, γραμμή Σκιάθο, Σκόπελο και Σκύρο. Ήρθε πια η ώρα να σας διαβάσω στο ταξίδι κάποιες γλυκύτερες ιστορίες για τα πανέμορφα κορίτσια αυτών των νησιών, που δεν τους απόλειψε η απαντοχή, τις ιστόρησε ένα θαυμαστό κοντύλι κι από τότε μένουν αγέραστες και λαμπερές, κόρες της Πούλιας κυματισμένες, θα δείτε, θα δείτε τι χρυσή παρέα θα μας κάνουν!

(σ. 38).

Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος

ε) Αυτοπαρωδία

«Τα του Καίσαρος», *Το μουσείο των αριθμών* (2001)

... και έτσι περιφέρεται για χρόνια στα μέρη που κάποτε αναρριχήθηκε στον βάθρον της μεσουράνια και στη χλιδή των θαυμάτων στις πολιτείες που άλλαζαν μέρα τη μέρα, χωρίς να πάρει είδηση ο εσωστρεφής τους πυρετούς της Εσπερίας και τι συμβαίνει στην Αμέρικα, ποίος ο Χάυντν και ποίος ο Μότσαρτ να του μελωδήσει τα στιχουργικά, κι ούτε ο ο Βολταίρος, ο Μπλέκ και οι λοιποί εν όπλοις συγγενείς του τον ε γνώρισαν και θα ξαναγυρίσει οριστικά στον εβδομήντα του χρόνων τον Ξηροπόταμο, για να παραδοθεί ιαμβικά στους ύπνους του διά παντός, 4 Δεκεμβρίου—της Αγίας Βαρβάρας—και κοντεύει ο Ιούλιος όπου ξεσπούσε από τις τάφρους της Βαστίλλης η τρίχρωμη βασιλέων Ταραχή και ανέβηκαν οι αετοί που ονειρεύτηκε, φλεγύες, στην Αγιά Σοφιά, πως ήταν τελικά τα διάσημα του Βοναπάρτη, αλλά εμένα τι με βασανίζει; Αφού στα όρη καθεύδει στιχουργώντας αιώνες,

πως τα πάντα ξεχνιούνται βαθιά στις οθόνες

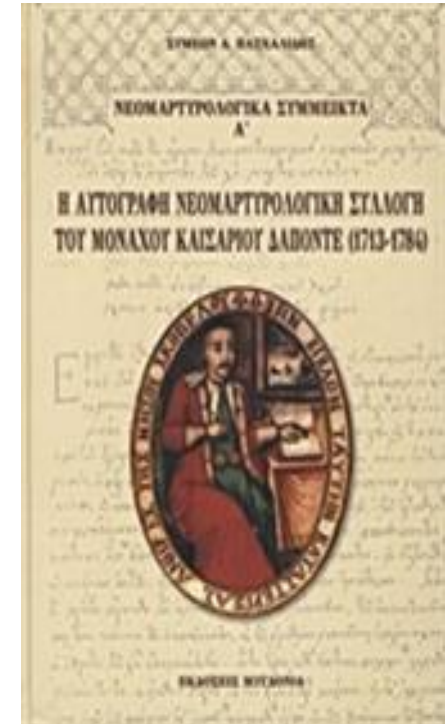
και όλα είναι τεχνικά όσα μιλώ εμπρός σου, ότι τον βίο του Καισάριου και κάποτε Κωνσταντίνου Δαπόντε επανέγραψα, ροκανίζοντας αναίσχυντα τον Σάθα έως την τελεία.

(91-92)

Δημήτρης Καλοκύρης

ε) Αυτοπαρωδία

Στόχος της **αυτοπαρωδίας** είναι η συγγραφική πράξη και οι συμβάσεις της λογοτεχνίας· αποτελεί, δηλαδή, αυτοσχόλιο της ίδιας της γραφής και των ορίων της. Είναι προϊόν του Μεταμοντερνισμού και συστεγάζει ετερόκλητο υλικό. Στο παραπάνω κείμενο ο Καλοκύρης συνδυάζει βιογραφικά στοιχεία του Δαπόντε με ιστορικά στοιχεία της εποχής του Διαφωτισμού, αναφορές σε Ευρωπαίους δημιουργούς, της ίδιας εποχής, από τον χώρο της μουσικής και της ποίησης, σπαράγματα από το έργο του Δαπόντε, σχόλια για τις πηγές του κειμένου του, παρωδώντας τις συμβάσεις της βιογραφίας, της φιλολογίας και της λογοτεχνίας και θέτοντας τα κρίσιμα ερωτήματα «τι συνιστά λογοτεχνία;» και «πώς συντίθεται ένα λογοτεχνικό κείμενο;»

ε) Αυτοπαρωδία

Οι αναφορές δεν είναι πάντα άμεσα αναγνωρίσιμες:

Ο «θρησκευτικός» μουσικός Χάυντν (1732-1809) συνδυάζεται με τον εκκεντρικό ποιητή Μπλέκ (1757-1827), τον κατεξοχήν λόγιο του Διαφωτισμού Βολταίρο (1694-1778) και με τον Μότσαρτ (1756-1791), του οποίου ο λιμπρετίστας λεγόταν Λορέντζο **Da Ponte** (1749-1838).

Η μυθοποιημένη πλέον ζωή του κλασικού Βενετσιάνου λογίου παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τη ζωή του **Δαπόντε**, αφού κι εκείνος ο ταπεινής καταγωγής αιρετικός του 18^{ου} αιώνα, ταξίδεψε πολύ, άλλαξε πολλά επαγγέλματα, έγραψε ποίηση και έζησε μια πολυκύμαντη ζωή. (Βλ. Rodney Bolt, *Lorenzo Da Ponte. The Extraordinary Adventures of the Man Behind Mozart*, U.K.: Bloomsbury Publishing PLC, 2007).

Βιβλιογραφία

ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ, «Σπανός: Το αντεστραμμένο τυπικό και ο αναποδογυρισμένος κόσμος της παρωδίας. Ερμηνευτική προσέγγιση»: Βυζαντιναί Μελέται4 [=Πρακτικά Γ' Διεθνούς Επιστημονικού Βυζαντινού Συνεδρίου], Αθήνα, 1992, 677- 691.

_____, «"Ιατροσοφικά" και παρωδία: ο *Pantagruel* του Fr. Rabelais και ο Σπανός», *Πλανόδιον* 17 (Δεκέμβρ. 1992) 590- 593.

ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ, ΑΘΗΝΑ, «Μια άλλη ματιά στον ελληνικό υπερρεαλισμό: παρωδίες 1939-1945», *Ελληνικά*, 46 (1996) 127-139.

_____, «Η ανάδυση της ποιητικής ταυτότητας μέσα από την παρωδία και την αυτοπαρωδία: η περίπτωση του Ναπολέοντος Λαπαθιώτη, *Νέα Εστία*, 169: 1841 (2011) 240-266.

ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ , ΔΗΜΗΤΡΗΣ (επιμ.), *Παρωδίες Καβαφικών Ποιημάτων 1917-1997*, Αθήνα, Πατάκης, 1998.

Βιβλιογραφία

ΚΟΚΟΛΗΣ, Ξ. Α., (επιμ.), *Τριάντα παρωδίες ποιημάτων του Κ. Π. Καβάφη*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2007.

ΚΩΣΤΙΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ, *Παρωδία Εμπαικτική και Παρωδία Παιγνιώδης. Ο ανώνυμος Σπανός (14ος/15ος αι.) και ο Κανών Περιεκτικός πολλών εξαιρέτων πραγμάτων των εις πολλές Πόλεις και Νήσους και Έθνη και Ζώα εγνωσμένων, του Κωνσταντίνου Δαπόντε (18ος αι.)*. Αθήνα, Περίπλους, 1997, σ. 120.

_____, «Στις “παρυφές” του ποιητικού έργου: η παρωδία στο έργο του Σεφέρη» στο Γιώργος Σεφέρης. *Το ζύγισμα της καλοσύνης*, φιλολογική επιμέλεια Μιχάλης Πιερής, Αθήνα, Μεσόγειος, 2004, σ. 127-139.

_____, «“Η παλίμψηστη παρώδηση των “αθανάτων”. Ο Βαγενάς και η Ποιητική του Επιγράμματος», *manifesto*, αφιέρωμα στον Νάσο Βαγενά, 7/8 (Φθινόπωρο 2006), σ. 25-29.

_____, «Κοσμικά, ιερά και «βέβηλα» προσωπεία του Γιάννη Βαρβέρη», *Ποιητική*, 11 (καλοκαίρι 2013), σ. 305-315.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Κατερίνα Κωστίου, Τίτλος μαθήματος: «Ερευνητικά Ζητήματα Νεοελληνικής Φιλολογίας. Το κωμικό και η Ποιητική της Ανατροπής. Ενότητα 9: Παρωδία II: τυπολογία λειτουργιών στα λογοτεχνικά κείμενα».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1770/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

